

I

Jacob Visser rijdt langzaam de oprit af. De avondzon hangt laag boven de huizen en het geeloranje licht zet de spelende kinderen om hem heen in een onwezenlijke gloed, alsof hij door een filter naar een televisieprogramma kijkt over een verleden waarin een vreedzame stemming heerst. Een paar hinkelende meisjes stappen opzij en glimlachen naar hem. Hij verlaat het woonerf en rijdt via de Rakel en de Vlegel naar de Kruislaan, de brede weg die de buitenwijken van Vlasveld met elkaar verbindt. Zo nu en dan kijkt hij in zijn spiegel. Misschien komt ze wel achter me aan, denkt hij. Maja heeft ongetwijfeld de voordeur horen dichtslaan. Straks komt het echtpaar Braamhaar aanrijden en zien ze eerst hem langskomen in de Saab, en daarna Maja in de Golf. Op het moment dat hij het bedenkt, komt aan de andere kant van de middenberm inderdaad het echtpaar Braamhaar aanrijden, in een zilverkleurige Mercedes. Braamhaar zit achter het stuur. Zijn hoofd met het grijze sikje draait langzaam opzij. Jacob ziet zijn mond bewegen. 'Is dat niet Jacob Visser?' Mevrouw Braamhaar buigt zich voorover en kijkt langs haar man naar buiten. Daarna zijn ze voorbij.

Ik ben net op tijd vertrokken, denkt Jacob. Zijn ze eigenlijk niet belachelijk vroeg? Hij kijkt op zijn horloge, maar

nog voor hij kan zien hoe laat het is, glijdt het van zijn pols. Het valt in zijn kruis en glipt tussen zijn benen door naar de vloer. Jacob werpt een snelle blik naar beneden, maar ziet het nergens meer. Als hij weer opkijkt moet hij zijn ogen dichtknijpen tegen de ondergaande zon, die hem recht in het gezicht schijnt. Hij doet de zonneklep naar beneden en stopt voor het zebrapad. Een bejaard echtpaar steekt voetje voor voetje over. In Jacobs achterhoofd beginnen twee dreinende kinderstemmetjes aan een tweeregelig lied dat steeds wordt herhaald. 'Zou je dat wel doen, ja, want het is groen...' De man en de vrouw kijken hem strak aan. Jacob glimlacht vriendelijk terug, tot hij bedenkt dat ze hem misschien herkennen. Ze horen ongetwijfeld bij het vergrijzende abonneebestand van *De Zwoldrechter Courant*. Hij geeft gas en rijdt vlak achter het echtpaar het zebrapad over. In zijn achteruitkijkspiegel ziet hij dat ze hem verontwaardigd nakijken.

Via een verlaten rotonde rijdt hij de bebouwde kom uit. Hij parkeert in de berm, naast de oude stenen muur die om het kerkhof staat. Hij buigt zich voorover en grabbelt net zo lang met zijn hand onder de stoel tot hij zijn horloge gevonden heeft. Als hij weer overeind komt ziet hij tien, twintig meter voor zich Clarissa Wegereef boven de muur van het kerkhof verschijnen. Ze perst zich over de rand alsof ze zich door een nauwe kier wringt en laat zich aan de andere kant in het gras vallen. Ze draagt een lange, mouwloze witte jurk waarop groene en bruine vegen zitten. Nadat ze is opgestaan kijkt ze even om zich heen. Daarna rent ze naar zijn auto, rukt het portier open en gaat naast hem zitten.

'Opschieten!' roept ze. 'We deden niks, maar dat kan de politie niks schelen.'

Jacob kijkt van Clarissa naar de kerkhofmuur, en weer naar Clarissa. Ze ziet er anders uit dan op school, wilder, opgewondener. Iets groter ook. Ze hijgt licht. Er zitten zwarte lijntjes onder haar ogen en haar zwarte haar piekt om haar hoofd.

‘Rijden nou!’ roept ze.

‘Als jij het zegt,’ zegt Jacob. Hij start en rijdt de berm uit. Als ze weer op de weg zitten, kijkt hij in zijn spiegel. Hij verwacht half en half dat er een kudde agenten over de muur van het kerkhof zal tuimelen om vervolgens, als in de betere stomme film, op versnelde wijze de achtervolging in te zetten, maar het blijft rustig.

‘Zo, dus dáár hoor jij bij,’ zegt hij.

Clarissa Wegereef kijkt hem kwaad aan. ‘Waarbij?’ Haar ogen zijn bruin. Van haar moeder ongetwijfeld. De ogen van haar vader zijn grijs.

‘Bij de jongeren die op het kerkhof rondhangen,’ zegt hij.

‘Wat weet jij daar nou van,’ zegt ze.

‘Iedereen weet ervan. Je vader raakt er niet over uitgeschreven. Nou ja, tot een paar dagen geleden dan.’ Jacob vraagt zich af of Clarissa de foto aan haar vader heeft gegeven. *De Zwoldrechter Courant* heeft zijn hoofd uit een klas-senfoto van vorig jaar geknipt en vervolgens vergroot. Het is de foto waarop Clarissa’s broer Jonathan achter Jacobs hoofd het V-teken maakt, zodat het net lijkt of er twee stompe horentjes uit zijn kruin steken.

‘Je weet wel bij wie je in de auto stapt,’ zegt hij.

‘Ja,’ zegt ze. ‘Dat jij nou net langs moest komen.’ Ze leunt achterover. Ze heeft een grote neus, die extra opvalt omdat haar voorhoofd en haar kin naar achteren wijken. Een

hoofd dat in een windtunnel ontworpen lijkt. Het is net alsof het kind bij de neus uit de baarmoeder is getrokken, heeft hij vroeger ooit tegen Maja gezegd.

Hij glimlacht. Aan weerszijden van de weg liggen lege weilanden. Hier en daar staat een boerderij. De zon gaat schuil achter een wolkenbank die dofpaars opgloeit.

‘Heb je sigaretten?’ vraagt Clarissa.

‘Nee,’ zegt Jacob. ‘Weet je vader dat je ’s avonds op het kerkhof rondhangt?’

‘Natuurlijk niet,’ zegt ze. ‘En bovendien, we doen toch niks? Ik begrijp niet waar iedereen zich zo druk om maakt.’ Haar stem klinkt zangerig en nasaal. Hij kent die stem uit de klas, maar hier is de akoestiek anders, en is ze dichterbij.

Jacob kijkt naar de weg. ‘Gewoon thuis je huiswerk maken is zeker geen optie?’

‘Waarom zou ik?’

‘Omdat je wat wilt bereiken in het leven.’

‘Dat hebben we bij Nederlands gehad,’ zegt Clarissa.

‘Wat?’ vraagt Jacob.

‘Ironie.’

Jacob glimlacht.

‘Ik werk elke zaterdag in De Theetuin,’ zegt ze. ‘Als ik van school kom, ga ik daar gewoon een jaartje werken. En daarna zie ik wel.’

‘De Theetuin,’ knikt hij. ‘En wat doe je daar, maai je het gras?’

‘Humor,’ zegt ze. ‘Dat hebben we ook gehad. De Theetuin, dat ken je toch wel? Daar kwam je vroeger altijd met mijn vader.’

‘Dat is lang geleden,’ zegt hij.

‘Ik zeg toch ook: vroeger,’ zegt ze. ‘Maar dan nog. Stom-

me zaak. Op zaterdag komen er alleen maar winkelende ouwe wijven.'

Jacob vraagt zich af of Maja ooit koffie in De Theetuin heeft gedronken. Ze doet haar boodschappen meestal doordeweeks, na haar werk, of tijdens haar werk, als de hectiek van het Provinciehuis het toestaat. Nooit op zaterdag in De Theetuin bediend door Clarissa Wegereef. Koffie met een voetbad, ongetwijfeld. 'In het weekend serveert ze koffie en gebak in De Theetuin,' zegt hij. 'En 's avonds zet ze hakenkruisen op grafstenen.'

'Wie zegt dat ik dat was?' vraagt ze fel. 'Bovendien, het hakenkruis is een oud symbool van de hindoes.'

'Natuurlijk,' zegt Jacob. 'In 1940 vielen de hindoes ons land binnen. Ons leger bood dapper verzet, maar nadat de hindoes Rotterdam hadden gebombardeerd, moesten we ons wel overgeven.'

'Nog meer humor,' zegt ze.

De zon is verdwenen. Hoog in de lucht drijven langgerekte wolken van een onbestemde kleur. Grijs met een zweempje lila, besluit hij. In een van de zakken van zijn colbert gaat zijn mobieltje. Hij wacht rustig tot het geluid ophoudt.

'Saaie ringtoon,' zegt Clarissa. 'Gewoon van een telefoontoestel.'

'Het is toch ook een telefoon?' zegt Jacob.

Ze wrijft met haar handen over haar bovenarmen.

'Heb je het koud?' vraagt hij.

'Mijn jas ligt nog op het kerkhof,' zegt ze.

'Misschien ligt er nog wel ergens een deken achterin,' zegt Jacob.

'Het valt wel mee. Waar gaan we eigenlijk naartoe?'

'Ik rij maar een beetje rond,' zegt hij.

‘Zomaar?’

‘Mijn dochter gaat trouwen.’

‘Rosa,’ zegt Clarissa.

‘O ja, die ken je natuurlijk,’ zegt Jacob. ‘Je vroegere oppas. Vanavond komen de ouders van de bruidegom bij ons op bezoek.’

‘Moet je daar niet bij zijn, dan?’

‘Ja, dat zou je wel zeggen, hè?’ Hij fronsst zijn wenkbrauwen.

‘Met wie gaat ze trouwen?’

‘Met Ewout Braamhaar.’

‘De zoon van de psychiater.’

‘Jij kent ook iedereen,’ zegt hij.

‘Vlasveld is een klein gat.’

Ze komen bij een kruispunt.

‘Links of rechts?’ vraagt hij.

Ze haalt haar schouders op. Jacob slaat links af. ‘Of moet je terug naar het kerkhof?’

Ze schudt haar hoofd, met korte, gedecideerde bewegingen. De bewegingen van een kind.

‘Doe je gordel om,’ zegt hij.

Ze brengt haar hand omhoog en trekt gehoorzaam de gordel naar beneden.

Tien minuten later rijden ze door de straten van Zwolddrecht. De lucht is donkerblauw, de straatlantaarns branden. Clarissa steekt haar handen tussen haar knieën. Jacob kijkt naar haar blote armen en ziet dat ze kippenvel heeft. Hij stopt, trekt zijn colbertje uit en geeft het aan haar. Als hij zijn handen weer op het stuur legt, ziet hij dat ze bij het Provinciehuis staan. Een blokkendoos met een gevel van

glas en grindtegels. Achter sommige ramen brandt licht. Hij brengt zijn hoofd wat dichterbij de voorruit en wijst. ‘Kijk, daar werkt mijn vrouw.’

‘Lelijk gebouw,’ zegt Clarissa.

Hij trekt weer op. Clarissa vouwt zijn colbertje dubbel en legt het op haar schoot. Het licht van de lantaarnpalen glijdt over haar gezicht. Ze rijden door de uitgestorven straten van het centrum. Voor de studentencafés staan grote bossen slordig geparkeerde fietsen. Als ze over de Gedempte Gracht rijden komen ze langs het Odeon. De grauwwitte muren zijn bedekt met graffiti, de pilasters aan weerszijden van de deur zijn zwart geschilderd en op het timpaan dat ze ondersteunen hangt een spandoek met de tekst NOEDO. Boven de gesloten dubbele deuren steekt een bolle lamp uit de muur, die een dofrood licht uitstraalt. Helemaal boven in de gevel staart een groot, rond venster als een donker oog over de huizen heen in de verte.

‘Daar ging je vroeger vaak met mijn vader naartoe,’ zegt Clarissa. ‘En dan paste Rosa op Jonathan en mij.’

‘Ja,’ zegt hij. Hij werpt een blik op het gebouw. De kleine kunsttempel, noemde Wegereef het vroeger liefkozend. Ze zijn er vaak naar concerten gegaan, omdat Wegereef op een gegeven moment vond dat ze niet alleen thuis naar klassieke muziek moesten luisteren, maar ook uitvoeringen moesten bezoeken.

‘Toen was het nog niet gekraakt,’ zegt hij. ‘Je vader wilde er een boek over schrijven. Is hij daar ooit nog aan begonnen?’

Clarissa haalt haar schouders op. ‘Hoe moet ik dat nou weten. Een boek?’

‘Over het genootschap dat in de negentiende eeuw het Odeon oprichtte. Kunst & Vriendschap. Of was het Kunst & Wetenschap?’

‘Boeiend,’ zegt ze.

‘Het was een andere tijd,’ zegt Jacob. ‘Nu schrijft je vader over de drugs die er worden gebruikt, en de wilde feesten.’

‘Zo wild zijn die feesten niet,’ zegt Clarissa.

‘Kom jij er dan weleens?’

Clarissa knikt.

‘Noedo,’ zegt Jacob. ‘Odeon, maar dan achterstevoren. Is dat niet een beetje flauw?’

‘Het is een afkorting,’ zegt Clarissa.

‘Waarvan?’ Hij probeert iets te verzinnen, maar er schiet hem niets te binnen.

‘Dat is elke avond weer anders. Dat sms’en ze dan, of je kan het op een site vinden, en dat is dan het wachtwoord van die avond. De laatste keer was het iets met Nieuwe Oogkleppen. Niet Op Een Dode Overgeven, hadden ze ook een keer.’

‘Goed advies,’ knikt Jacob. ‘Zeker gezien de locaties waar jullie ’s avonds rondhangen.’

‘Jullie? Welke jullie?’

‘Jij en de andere kerkhofgangers. Zitten daar nog meer leerlingen van De Haverkamp bij?’

Ze kijkt hem aan. ‘Wou je ons aangeven? Je was toch geschorst?’

‘Officieel ben ik ziek,’ zegt hij.

Over brede, goedverlichte wegen rijden ze Zwoldrecht uit. Na de nieuwbouwwijken komen de bedrijventerreinen met door schijnwerpers verlichte loodsen en donkere kanto-

ren. Na de laatste loodsen houdt de straatverlichting op. In het donker lijkt het of ze dichterbij elkaar zitten.

‘Ben je nou eigenlijk kwaad op mij?’ vraagt ze.

Hij kijkt opzij. ‘Omdat je het aan je vader hebt verteld?’

‘Bijvoorbeeld. Maar die foto heb ik hem niet gegeven hoor, die stond gewoon in de boekenkast.’

Ach, denkt hij. Bert Wegereef heeft de klassenfoto van zijn dochter in de boekenkast staan. Zou hij elk jaar een nieuwe foto in het lijstje stoppen, of staan ze allemaal naast elkaar, in chronologische volgorde? Hij probeert zich de boekenkast van Bert Wegereef voor de geest te halen. Stevig eikenhout? Nee, licht grenen. Opeens ziet hij de woonkamer van Wegereef haarscherp voor zich, zoals die eruitzag toen hij nog bij hem over de vloer kwam. Lichte vloerbedekking, lichte meubels. Een boekenkast waarin alles op alfabet staat. Hij kan zich geen klassenfoto’s herinneren, wel een grote ingelijste foto van Wegereefs overleden vrouw, de moeder van Clarissa en Jonathan. Hij probeert zich haar naam te herinneren, maar als dat niet lukt vraagt hij zich af of hij überhaupt ooit heeft geweten hoe ze heette. Gekend heeft hij haar in ieder geval niet. Ze keek ernstig voor zich uit op die foto. Een passende uitdrukking voor iemand die dood was. Hij vond het altijd vervelend als hun blikken elkaar kruisten wanneer hij bij Wegereef langskwam. Je kunt Maja en mij van veel beschuldigen, denkt hij, maar we hebben tenminste geen foto’s van doden in onze boekenkast staan. Of ergens anders. Als we nog foto’s hebben, zijn die keurig opgeborgen. Maar waar? In albums. Waar zijn die? Hij heeft geen idee.

‘t Is niet zo dat we geschokt waren of zo, hoor,’ zegt Clarissa.

‘Geschokt? Waardoor?’

‘Nou, door wat je zei, op school.’

‘O, dat,’ zegt hij.

‘Wij vonden het juist wel grappig.’

‘Wij?’

‘Jonathan en ik.’

‘Jonathan was dat uur aan het spijbelen, als ik me goed herinner.’

‘Ik heb het hem verteld.’

‘Ah, op die manier. En toen heb je het meteen ook maar aan je vader doorgegeven.’

‘Het was onder het eten,’ zegt Clarissa. ‘Wist ik veel dat hij het in de krant zou zetten. Hij hoorde me helemaal uit. Wat zei hij dan precies, vroeg hij, wat zei hij dan precies?’

‘Ja, het blijft een journalist, hè,’ zegt Jacob. Hij voelt zich kalm. Alles wat hij zegt kost hem geen enkele moeite, alsof het voeren van een gesprek een zelfstandig proces is, dat van zijn stembanden gebruikmaakt maar onafhankelijk van hem opereert. Boven het silhouet van een rijtje bomen ziet hij de maan. Hij is bijna vol. In de verte doemt een verlichte rotonde op.

‘Daarachter houdt de wereld op,’ zegt hij.

‘Natuurlijk niet,’ zegt Clarissa. ‘De wereld houdt niet op.’

‘Laat me raden,’ zegt Jacob. ‘Dat heb je ook op school gehad.’ Hij gaat langzamer rijden en stopt vlak voor de rotonde. Hij leunt achterover en legt zijn vingertoppen op de onderrand van het stuur.

‘Ik wil niet naar huis,’ zegt Clarissa.

Hij kijkt opzij. ‘En wat zijn de alternatieven?’

Clarissa haalt haar schouders op en kijkt naar de lege